

Marija Benić Penava, prof.

Znanstveni novak
Pedagoški fakultet
Sveučilište u Mostaru
Bosna i Hercegovina

NEKA OBILJEŽJA TRGOVINSKE DJELATNOSTI NA DUBROVAČKOM PODRUČJU IZMEĐU DVA SVJETSKA RATA

UDK / UDC: 930(338.1)

JEL klasifikacija / JEL classification: N84

Poseban prilog / Separate supplement

Primljeno / Received: 29. rujna 2005. / September 29, 2005

Prihvaćeno za tisak / Accepted for publishing: 27. veljače 2006. / February 27, 2006

Sažetak

U radu se s povijesnog aspekta istražuje i analizira stanje u djelatnosti trgovine na dubrovačkom području između dva svjetska rata. U prvim godinama nakon I. svjetskog rata bio se otvorio veliki broj trgovačkih radnja i obrta, ali su oni u velikoj većini propali ponajprije zbog neučinkovitoga menadžmenta. Međutim, dvadesetih godina prošlog stoljeća u trgovini na malo stabiliziralo se stanje dok se u isto vrijeme počela snažnije razvijati trgovina na veliko koja se uz lokalno poslovanje širila na tržišta južne Hercegovine, Crnogorskog primorja i neretvanskog kraja, tj. južne Hrvatske. Velika ekonomska kriza dovela je do pada trgovinskog prometa. S prestankom krize u tridesetim godinama i postupnim povećavanjem zaposlenosti, rasta izvoza i uvoza i, posebice, razvoja nove gospodarske djelatnosti - turizma, ponovno dolazi do uspona trgovine i njezina svrstavanja u vodeće gospodarske djelatnosti na dubrovačkom području, dok neke trgovinske tvrtke postaju vrlo značajne i među vodećima u Jugoslaviji na određenim područjima.

Ključne riječi: *trgovina, trgovina na malo, trgovina na veliko, dubrovačko područje.*

1. UVOD

Tijekom povijesti se gospodarska snaga i moć Dubrovnika temeljila na dvjema gospodarskim djelatnostima, na trgovini i prometu, posebno pomorstvu. Dok se Dubrovnik u dvadesetom stoljeću između dva svjetska rata uspio održati kao važno pomorsko središte, a brodsko je brodarstvo bila djelatnost koja je najviše afirmirala gospodarstvo ovoga područja s dva vodeća pomorska poduzeća

u tadašnjoj državi, došlo je do pada značenja trgovine za dubrovačko gospodarstvo jer ju je postupno nadomještala nova tercijarna djelatnost - turizam. Između dva svjetska rata trgovina je imala padova i uspona. Prometna izoliranost ovog područja od prirodnog zaleđa, zaobilazna željeznica slaba kapaciteta, iznimno loše ceste i nepovoljne međunarodne brodske veze, koje na prekomorskim linijama nisu doticale luku Dubrovnik, pa se većina izvoza i uvoza odvijala preko luke Trst, povećavali su cijenu robe i u unutarnjoj trgovini i u izvozu i uvozu, što je vodilo cjenovnoj nekonkurentnosti dubrovačke trgovine na širem planu. Ipak, neposredno pred II. svjetski rat, s postupnim rastom izvoza i uvoza te razvojem turizma, dolazi ponovno do uspona trgovine i njezina svrstavanja u vodeće gospodarske djelatnosti na dubrovačkom području.

Prva veća trgovinska organizacija na dubrovačkom području u dvadesetom stoljeću - Prvo dalmatinsko trgovačko društvo s ograničenim jamstvom, osnovana je 1907. godine u Gružu. Osnovni kapital iznosio je 2.000.000 kr. Sjedište mu je bilo u Dubrovniku, a podružnica u Splitu. Budući da je poslovala s gubitcima u poslovnoj 1909./10. godini, podružnica je u Splitu ukinuta, a osnovana podružnica u Rijeci također je ubrzo likvidirana. Uz Dubrovačku vjeresijsku banku i Dubrovačku trgovačku banku glavni su osnivački bili: Ivo Račić, Božo Banac, Mato Guska, Pero Šutić, Pero Kolić i dr. Ovo je društvo u međuratnom razdoblju djelovalo na širokoj poslovnoj osnovi, a uz trgovinu bavilo se brodarstvom, te industrijskom proizvodnjom. Ipak, prvotna nakana osnivača bila je prije svega trgovina, pa su predmetom poslovanja zamišljeni svi agenturni, komisionarski i otpremnički poslovi, trgovina na veliko, ali i osnivanje, te vođenje industrijskih poduzeća.¹

U ovom radu trgovina će se razmotriti u dva razdoblja, i to u prvomu dostignuća do konca 1928. godine, tj. do velike ekonomske krize, i u drugomu stanje u tridesetim godinama.

2. TRGOVINA U RAZDOBLJU DO 1929. godine

Nakon I. svjetskog rata u Dubrovniku se otvara velik broj trgovačkih radnja. Povratnici iz vojske, a posebice oni koji su u vojsci imali određene funkcije i položaje pa su ih nakon rata izgubili, naučeni na relativno lagodniji život - očekivali su laki dobitak u trgovini. I ne samo oni nego i mnogi koji su imali i manji kapital, ulagali su ga u trgovinu nadajući se brzoj dobiti i bogaćenju, bez obzira na to što su to, u najvećem broju slučajeva bili ljudi bez znanja i sposobnosti za taj posao. Na taj način ne samo da su stvarali pomutnju u gospodarske tijekove nanoseći štetu pravim trgovcima već im je obrt relativno brzo propadao. Većina takvih nije vratila obrtnicu, ako je ona i bila izvađena, niti

¹ Više o počecima rada Prvog dalmatinskog trgovačkog društva u Dubrovniku u: I. Perić, „Dva priloga novijoj gospodarskoj povijesti Dubrovnika i dubrovačkog kraja“. // Dubrovnik. 5/6 (1990), str. 95-103.

je tražila brisanje iz sudskog registra, tako da je likvidacija bila vrlo tiha – radnje bi se napustile a stečajeva je bilo vrlo malo. Kod Okružnog suda u Dubrovniku bilo ih je 1921. godine tri, 1922. nijedan, 1924. deset, 1925. nijedan, 1926. jedanaest, 1927. deset, 1928. četiri i 1929. tri.²

Međutim, u Dubrovniku je poslije I. svjetskog rata bilo nekoliko poznatih trgovačkih tvrtki koje su uspješno poslovale nastavljajući tradiciju uspješnoga dubrovačkog trgovanja. Tako je u Popisu uvoznčkih i izvoznčkih firmi u okružju Trgovačko-obrtničke komore za Dubrovnik i Kotor, u Dubrovniku³ u lipnju 1919. devet tvrtki iz dubrovačkog područja: Trgovačko i otpremno dioničko društvo iz Gruža (izvoz drva), Prvo dalmatinsko trgovačko društvo iz Dubrovnika (uvoz i izvoz), Prometno, industrijsko i trgovačko društvo iz Dubrovnika (uvoz), M. Sez i sin iz Dubrovnika (izvoz i uvoz), Lujo Milić iz Slanog (izvoz pelina), Mato Perić iz Stona (izvoz ulja i buhača), Mato Guska iz Dubrovnika (izvoz pelina i guhača), Karlo Rakigijija iz Orašca (izvoz ulja i rogača) i Pomorska banka u Gružu (uvoz i izvoz).

Iste, 1919. godine u odgovoru na upit tvrtke Adolf Schwarz jun. iz Pribrama, Trgovačko-obrtnička komora iz Dubrovnika daje popis trgovaca željezom u kojemu navodi Mata Antunovića i Pava Dabrovića-Stjepovića iz Dubrovnika, te Marka Krilu iz Gruža.⁴

U tri navrata 1921. godine Konzulat Čehoslovačke Republike iz Splita obratio se Trgovačko-obrtničkoj komori u Dubrovniku tražeći popis tvrtki koje se bave prometom određenih dobara. Tako, odgovarajući na jedan upit, Komora 31. siječnja 1921. upućuje dva dopisa obrazlažući u prvomu da se trgovinom robe „od korota“ bave sve veće firme manufakturne robe, od kojih se daje popis značajnijih, i to 14 tvrtki iz Dubrovnika i 4 iz Korčule⁵, dok se u drugomu navodi da se za trgovinu automobilima i motociklima može preporučiti Petar Raše pok. Petra.⁶ U odgovoru 4. svibnja 1921. Komora navodi da se prodajom porculana bavi šest tvrtki iz Dubrovnika, jedna iz Komolca, dvije iz Korčule i jedna iz Vele Luke.⁷

Iste godine Trgovačko-obrtnička komora u Dubrovniku navodi da su u Komori prijavljene za trgovinu na veliko slanom ribom sljedeće tvrtke: Antun Poković – Dubrovnik, Mato Guska – Dubrovnik, Aurelije Radić – Ston, Ivo Koporčić – Šipan i Ribarska zadruga – Broce-Ston⁸, te Ministarstvu trgovine i industrije šalje popis uvoznika za određene skupine proizvoda – vidi tablicu 1.

² M. Medini (ur.), Stanje i potrebe privrede u području Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku. Izvještaji Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku, br. 5 (1930), Dubrovnik : Trgovačko-obrtnička komora, 1930, str. 71.

³ DAD. Br. 546 od 20.6.1919. Broj kutije 1919.

⁴ DAD. Br. 125 od 2.3.1919. Broj kutije 1919.

⁵ DAD. Br. 119. 31.1.1921. Broj kutije 689-1365.

⁶ DAD. Br. 120. 31.1.1921. Broj kutije 689-1365.

⁷ DAD. Br. 520. 4.5.1921. Broj kutije 689-1365.

⁸ DAD. Br. 308. 16.3.1921. Broj kutije 689-1365.

Tablica 1.

Uvoznici po skupina proizvoda na dubrovačkom području 1921. godine

PROIZVODI	UVOZNICI PO MJESTIMA
Bijeli i željezni lim	<i>Dubrovnik:</i> M. Obradović, P. Dabrović; <i>Gruž:</i> Domijan i Kuničić, Marko Krile; <i>Cavtat:</i> Božo Vragolov, Pero Kušelj.
Predena roba	<i>Dubrovnik:</i> Mihailo Andrović, Nikola Babić, Jovo Berdović, Petar Berdović, Vule Bojanić, Dimitrije Bubalo, Nikola Bukvić, Čelović & Spanačević, Vlaho Capursi, Moritz Ferera, Victor Finzi, Uroš Jakanović, Ivo Kukuljica, Nikola Kojaković, Stevo Ljubibratić, Lazar Popara, Pinto & Tolentino, Marić & Milišić, Jovo Opuić, Zlata Sessa-Tuškan, Nasljednici S. Tuškan, Miljanović & Berdović, Mihailo Skrelli, Zlošilo braća, Milorad Popov, Lukan Grbić, Bernard Hajon.
Gotova odijela	<i>Dubrovnik:</i> Bernard Hajon, Jovo Berdović Tripov, Petar Ortolani; <i>Korčula:</i> Juko Jeričević; <i>Blato:</i> Antun Calogjera p. Antuna; <i>Vela Luka:</i> Marin Mijić.
Koža	<i>Dubrovnik:</i> Luko Bogdan, Vlaho Bogdan, Nasljednici Šutić, Nikola Galešić, Nikola Dileo; <i>Trpanj:</i> Josip Nosanović; <i>Blato:</i> Marija Bačić Bufalo, Petar Franulović Serznan.
Cipele	<i>Dubrovnik:</i> Benjamin Stambuk, Vlaho Bogdan, Luko Bogdan, T. A. Bata, Stjepan Vučetić, Albert Gaon, Zlata Sessa-Tuškan; <i>Korčula:</i> Santo Tedeschi, August Zigon.

Izvor: DAD. Br. 1286. 13.12.1921. Broj kutije 689-1365.

U 1921. godini na dubrovačkom području evidentirano je 256 trgovina na malo, i to: 4 namirnicama, 88 kolonijalnom robom, 23 pićem, 4 drvom i drvenim proizvodima, 6 kožom i kožarskim proizvodima, 50 tekstilom i odjećom, 6 staklarskim i porculanskim proizvodima, 11 željeznom i tehničkom robom, 1 građevnim materijalom, 13 kemijskim proizvodima, 22 knjigama i papirom, 19 optikom i nakitom, 5 krznom, te 4 razne trgovine – vidi tablicu 2.

Tablica 2.

Trgovina na malo po grupama proizvoda na dubrovačkom području 1921.

PROIZVODI	TRGOVINE PO MJESTIMA
Namirnice	<i>Dubrovnik</i> : 4 mesnice
Kolonijalna roba	<i>Blato</i> : 15 trgovina miješanom robom; <i>Cavtat</i> : 5 trgovina miješanom robom; <i>Dubrovnik</i> : 1 trgovina delikatesa, 14 trgovina miješanom robom; <i>Gruž</i> : 31 trgovina miješanom robom; <i>Korčula</i> : 7 trgovina miješanom robom; <i>Ston</i> : 3 trgovine miješanom robom; <i>Vela Luka</i> : 12 trgovina miješanom robom
Piće	<i>Blato</i> : 3 trgovine vina, pive i rakije; <i>Dubrovnik</i> : 7 trgovina vina, pive i rakije; <i>Gruž</i> : 8 trgovina vina, pive i rakije; <i>Janjina</i> : 1 trgovina pića; <i>Orebić</i> : 2 trgovine vina, pive i rakije; <i>Trpanj</i> : 1 trgovina pića; <i>Trstenik</i> : 1 trgovina vina, pive i rakije
Drvo i drvni proizvodi	<i>Dubrovnik</i> : 2 trgovine građevnog drva; <i>Korčula</i> : 1 trgovina namještaja, 1 trgovina namještaja i dasaka
Koža i kožni proizvodi	<i>Blato</i> : 2 trgovine sirovom i prerađenom kožom; <i>Dubrovnik</i> : 2 trgovine cipelama, 2 trgovine sedlarskom robom
Tekstil i odjeća	<i>Blato</i> : 5 manufaktura (štofovi i rukotvorine); <i>Dubrovnik</i> : 7 manufaktura (štofovi i rukotvorine), 2 trgovine galanterijom, 1 manufaktura (štofovi i rukotvorine) i trgovina galanterijom, 1 manufaktura (štofovi i rukotvorine) i trgovina muške i ženske konfekcije; <i>Gruž</i> : 12 manufaktura (štofovi i rukotvorine), 2 trgovine galanterijom; <i>Korčula</i> : 2 manufakture (štofovi i rukotvorine), 2 trgovine galanterijom; <i>Kuna</i> : 3 manufakture (štofovi i rukotvorine); <i>Orebić</i> : 1 manufaktura (štofovi i rukotvorine); <i>Trpanj</i> : 5 manufaktura (štofovi i rukotvorine); <i>Trstenik</i> : 2 manufakture (štofovi i rukotvorine); <i>Vela Luka</i> : 5 manufaktura (štofovi i rukotvorine)
Staklarski i porculanski proizvodi	<i>Dubrovnik</i> : 4 trgovine staklom; <i>Gruž</i> : 1 trgovina staklom; <i>Orebić</i> : 1 trgovina staklom
Željezo i tehnička roba	<i>Cavtat</i> : 1 trgovina; <i>Dubrovnik</i> : 2 trgovine; <i>Gruž</i> : 3 trgovine; <i>Korčula</i> : 3 trgovine; <i>Orebić</i> : 1 trgovina; <i>Vela Luka</i> : 1 trgovina
Građevni materijal	<i>Trpanj</i> : 1 trgovina

Kemijski proizvodi	<i>Blato</i> : 1 trgovina uljem, 3 drogerije; <i>Cavtat</i> : 1 trgovina buhača; <i>Dubrovnik</i> : 3 drogerije; <i>Korčula</i> : 2 drogerije; <i>Orebić</i> : 1 drogerija; <i>Ston</i> : 2 trgovine buhača
Knjige i papir	<i>Blato</i> : 1 trgovina uredskog pribora i školskih potrepština; <i>Cavtat</i> : 1 trgovina uredskog pribora i školskih potrepština; <i>Dubrovnik</i> : 1 trgovina papirom, 1 trgovina papirom, knjižara i glazbalijama, 8 trgovina uredskog pribora i školskih potrepština; <i>Gruž</i> : 1 trgovina uredskog pribora i školskih potrepština; <i>Korčula</i> : 3 trgovine uredskog pribora i školskih potrepština, 1 trgovina uredskog pribora, školskih potrepština i poštanskih maraka; <i>Orebić</i> : 1 trgovina uredskog pribora i školskih potrepština; <i>Ston</i> : 2 trgovine uredskog pribora i školskih potrepština, <i>Vela Luka</i> : 2 trgovine uredskog pribora i školskih potrepština
Optika i nakit	<i>Blato</i> : 2 zlatarne; <i>Dubrovnik</i> : 7 trgovina optikom i nakitom, 5 zlatarni; <i>Korčula</i> : 2 trgovine optikom i nakitom, 3 zlatarne
Krznno	<i>Blato</i> : 1 trgovina; <i>Cavtat</i> : 1 trgovina; <i>Korčula</i> : 1 trgovina; <i>Slano</i> : 2 trgovine
Razne trgovine	<i>Blato</i> : 1 trgovina mješovite robe; <i>Kuna</i> : 1 trgovina mješovite robe; <i>Trpanj</i> : 1 trgovina mješovite robe; <i>Zaton</i> : 1 trgovina mješovite robe

Izvor: Almanah Kraljevina SHS za 1921-1922., sv. 1, dio 1-3, str. 6-194.

Po pojedinim skupinama proizvoda bilo je 1921. više evidentiranih uvoznika (koža i kožnati proizvodi, cipele) nego trgovaca na malo. Iako su se proizvodi iz tih skupina mogli prodavati u drugim maloprodajnim objektima, gdje su ostali statistički neevidentirani, očito je da se trgovina na veliko vezana za uvoz po pojedinim skupinama proizvoda počela razvijati i distribuirati robu trgovini na malo na područje šire od dubrovačkoga.

Naime, upravo kao rezultat prije navedenoga poslijeratnog stanja u trgovinskoj djelatnosti, počela se razvijati trgovina na veliko koja je raspolagala vlastitim kapitalom i koja je ujedno baš zbog područja u kojemu radi (trgovanje na veliko) u onom vremenu neminovno bila i vanjska tj. uvozna i izvozna trgovina. Povoljan položaj Dubrovnika za trgovinu i postojanje domaćeg kapitala potaknuli neke velike banke - Prvu hrvatsku štedionicu, Jugoslavensku ujedinjenu banku i Srpsku banku - da osnuju u Dubrovniku svoje filijale, dok su dubrovačke banke glavnu svoju djelatnost vezale za pomorstvo (Dubrovačka trgovačka banka) ili trgovinu (Dubrovačka veresijska banka). Tako se Dubrovnik postupno sve više razvijao kao trgovačko središte za svoju okolicu i zaleđe.⁹ Upravo je bitno obilježje trgovine na veliko bila njezina orijentiranost na širenje tržišta

⁹ Vidi Medini, M. (ur.). Isto djelo. Str. 72.

južne Hercegovine, Crnogorskoga primorja, neretvanskog kraja, tj. južne Dalmacije.

Izvoz domaćih proizvoda (vina, ulja, buhača, ljekovitog bilja) prije rata odvijao se samo preko posrednika iz Trsta. Jačanjem trgovačkih tvrtki na dubrovačkom području nestalo je tršćansko trgovačko posredništvo; međutim, ostao je jedan drugi problem. Nepovoljne međunarodne brodske veze na prekomorskim linijama nisu doticale luku Dubrovnik, pa se i dalje većina izvoza i uvoza odvijala preko Trst, a što je u izvozu povećavalo cijenu duhanu, buhaču, ljekovitom bilju, ulju i vinu, a u uvozu kavi, modroj galici i raznoj robi široke potrošnje. Za izvoz proizvoda iz drugih krajeva države dubrovačka se trgovina zbog visokih željezničkih tarifa dvadesetih godina morala ograničiti uglavnom na izvoz građevnog drva i stoke.

Krajem dvadesetih godina prošloga stoljeća s razvojem trgovine, prema podacima Trgovačko-obrtničke komore, na dubrovačkom je području bilo 48 važnijih tvrtki koje su se bavile trgovinom hrane, kolonijala i mlinskih proizvoda (tablica 3.).

Tablica 3.

Trgovina hrane, kolonijala, brašna i žita – važnije tvrtke po mjestima 1928.

PROIZVODI	TVRTKE PO MJESTIMA
Živež	<i>Dubrovnik:</i> Vicko Alfirov, Venceslav Hajny, Vlaho Raguž, Stijepo Dulčić, Mitar Samardžić, Ivo Tonković, Pero Vuinović; <i>Cavtat:</i> Jako Kostopeč, Vlatko Miljan; <i>Gruda:</i> Mato Kostopeč, Pero Vuković
Živež i kolonijal	<i>Dubrovnik:</i> Panto Andrić, Berač Braća, Stjepan Bogdanović, Angelo Capursi, Ivo Kelez, Antun Knego, Ivan Kojaković, Frano Lale, Vicko Nadramija, Nike Padovan, Andrija Pizzi, Vicko Rakigijja, Dubrovačka veresijska banka, Josip Vujnović, Marcel Gjik; <i>Martinovići:</i> Tomo Ljubomir; <i>Cavtat:</i> Stijepo Lonza, Božo Vragolov; <i>Gruda:</i> Cvijeto Bratoš, Mato Magud-Mašan; <i>Čilipi:</i> Luko Grbić, Mato Krilanović, Pero Krilanović; <i>Pločice:</i> Mato Škvrce; <i>Blato:</i> Antun Cetinić, Šimun Juretić, Ante Šeparović, Marko Bačić-Bufalo, Franko Borovina; <i>Žrnovo:</i> Nikola Cebalo; <i>Korčula:</i> Petar Depolo, Dmitar Ivančević, Karlo Pansini, Stjepan Sladović, Filip Stanić
Brašno i žito	<i>Dubrovnik:</i> Frano Vojvodić; <i>Račišće:</i> Antun Drašković-Kneško

Izvor: DAD. 254/28, 10. 02. 1928. Broj kutije 1-731

3. STANJE U TRIDESETIM GODINAMA

Dvije godine nakon toga, 1930., u općini Dubrovnik evidentirano je u stalnim lokalima 369 trgovačkih obrta kao glavne djelatnosti i 134 kao sporedne djelatnosti, dok je na području općine Korčula evidentirano u stalnim lokalima 101 trgovački obrt kao glavna djelatnost i 57 kao sporedna djelatnost (tablica 4.).

U općini Dubrovnik u okviru trgovine kao glavne djelatnosti, najzastupljenija je bila trgovina živežnim namirnicama, s 41,19%, zatim mješovitom robom 12,47% i manufakturom 8,94%. Slično je bilo i u općini Korčula, gdje je u ukupnom broju trgovačkih obrta trgovina živežnim namirnicama bila zastupljena s 44,55%, a trgovina mješovitom robom s 19,80%.

Iste je godine u općini Dubrovnik evidentirano 210 trgovačkih obrta kao prodaje na javnim mjestima ili obilaženjem (stoka 4, sagovi 2, galanterija 27, razno 7, riba 3, sajmari 4, slatkiši 8, živež 150 i prodaja s broda 5), a u općini Korčula 27 (stoka 4, riba 1, živež 11, prodaja s broda 11).¹⁰

U ostalih 13 općina na dubrovačkom području, iste je godine bilo evidentirano ukupno 549 trgovačkih obrta kao glavnih i sporednih djelatnosti u stalnim lokalima. I tu su najzastupljenije bile trgovine živežnim namirnicama, i to u 180 lokala, ili 32,79%, i mješovitom robom u 119 lokala, ili 21,68%. Najviše trgovačkih obrta imalo je Blato – 92, zatim Ston - 90 i Cavtat – 86 (tablica 5.).

Tablica 4.

Trgovački obrti u općinama Dubrovnik i Korčula 1930.

TRGOVINA PROIZVODIMA	OPĆINA DUBROVNIK		OPĆINA KORČULA	
	Glavna djel.	Sporedna dj.	Glavna dj.	Sporedna dj.
Automobili	1	-	-	-
Automobilske potrepštine	2	-	-	-
Benzin	3	-	-	-
Blago	5	2	-	-
Boje gotove	1	2	1	-
Cipele	4	4	-	2
Cvijeće	5	-	-	-
Domaći proizvodi	3	1	-	3
Dopisnice i fotografije	6	1	-	1
Drogerije	4	-	1	-
Električne potrepštine	2	-	-	-
Fotografske potrepštine	1	2	-	-
Galanterije i sitnarije	10	16	2	7

¹⁰ M. Medini, (ur.), isto djelo, str. 102. i 104.

Glazbene potrepštine	1	4	-	-
Goriva	9	8	5	6
Građevinski materijal	6	2	1	1
Željezo i tehničke potrepštine	6	3	2	3
Željezo staro	1	-	-	-
Igraće karte	-	1	-	2
Igračke	-	4	-	-
Južno voće	2	-	-	-
Uredski materijali	11	3	2	3
Školske knjige	1	2	2	-
Knjižare	3	-	-	-
Kože, suhe i soljene	-	2	2	-
Likeri	1	15	1	1
Manufakture	33	20	7	8
Mješovita roba	46	2	20	5
Mliječni proizvodi	2	-	-	-
Odjela gotova	2	2	1	-
Odjela narodna	4	-	-	-
Oružje i municija	-	2	-	2
Pokućstvo	2	-	1	1
Postolarske potrepštine	4	-	-	-
Posuđe	-	4	1	6
Materijali za rasvjetu	-	4	-	-
Razni obrti	4	5	-	2
Ribarske i brodarske potrepštine	-	2	-	-
Slatkarije	3	-	-	2
Staklarije	1	1	-	1
Staretinari	1	1	-	-
Šeširi i kitničarski predmeti	7	-	-	-
Užad	-	2	-	-
Vino	15	2	5	1
Zlatni i srebrni predmeti	5	5	2	-
Živež	152	10	45	-
UKUPNO:	369	134	101	57

Izvor: M. Medini (ur.), Stanje i potrebe privrede u području Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku. Izveštaji Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku, br. 5 (1930), Dubrovnik : Trgovačko-obrtnička komora, 1930, str. 102. i 104.

Tablica 5.

Trgovački obrti u 13 općina na dubrovačkom području 1930. godine

OPĆINE	UK. BROJ TRGOVINA	NAJZASTUPLJENIJE TRGOVINE
Cavtat	86	živež- 26, manufakture - 17, mješovite robe - 15, vina - 9
Lopud	4	mješovite robe - 2, živež - 1, gorivo - 1
Zaton	36	mješovita roba - 11, živež - 10, domaći proizvodi - 7
Slano	12	živež - 4, mješovita roba - 2, manufakture - 2
Ston	90	Živež - 24, mješovita roba - 21, domaći proizvodi - 10
Šipan	21	mješovita roba - 14, domaći proizvodi - 3, živež - 3
Mljet	23	mješovita roba - 10, živež - 5, manufakture - 5
Janjina	63	živež - 21, manufakture - 14, mješovita roba - 10
Trpanj	35	živež - 12, mješovita roba - 6, galanterije - 5
Kuna	22	živež - 8, mješovita roba - 5, manufakture - 2
Orebić	16	živež - 8, mješovita roba - 4, manufakture - 2
Blato	92	živež - 40, mješovita roba - 12, manufakture - 10
Vela Luka	49	živež - 18, mješovite robe - 7, manufakture - 4
UKUPNO	549	živež – 180, mješovite robe - 119

Izvor: M. Medini, (ur.), Stanje i potrebe privrede u području Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku. Izvještaji Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku, br. 5 (1930), Dubrovnik : Trgovačko-obrtnička komora, 1930, str. 102-105.

Velika ekonomska kriza 1929-1933. imala je jaki negativni utjecaj na trgovinu dubrovačkoga područja tako da se 1932. godine promet trgovine u Dubrovniku smanjio za 35%, a da bi se donekle ublažile posljedice krize i zaustavio pad prometa, te, 1932. godine osnovano je «Udruženje trgovaca».¹¹ Prestanak svjetske krize, postupno povećanje zaposlenosti, rast izvoza i uvoza, te

¹¹ M. Kapović, Radnički pokret Dubrovnika 1874-1941. Dubrovnik : Historijski arhiv Dubrovnik, 1985, str. 151.

razvoj nove gospodarske djelatnosti turizma, vodio je prema povećanju trgovinskog prometa i osnivanju novih tvrtki, te širenju maloprodaje, što je trgovinu, uz razvijeno pomorstvo na dubrovačkom području, svrstalo među vodeće gospodarske djelatnosti.

U Dubrovniku je bilo na desetke poznatih trgovačkih tvrtki, među kojima su se posebno isticale:¹²

- Prvo dalmatinsko trgovačko društvo u Dubrovniku (bavilo se izvozom i uvozom posebno kolonijalne robe, žitarica, brašna, drvene građe, cementa, južnog voća i ulja, a 1935. inzistiralo je na omogućivanju izvoza u Mađarsku na osnovi istih deviznih povlastica koje su imali talijanski trgovci),
- Tehničko-komercijalno poduzeće ing. Karel Havelka u Gružu (maziva ulja, brtvila, gumene cijevi, rasvjetna tijela, telefoni)
- M. Sez i sin (željezo, pokućstvo, namještaj, sagovi, ulje, brašno, kava, kruh, tjestenina)
- Capurso i Squicciarro (specijalizirani uvoz voća i povrća iz Italije – pošiljke svježe robe stizale su svaki tjedan),
- Banac i Rusko (kameni ugljen i modra galica),
- Antun Poković (kolonijalna roba),
- Malić & Co (brašno i žitarice na veliko),
- Pero Kolić (trgovina vinom, najveći u plasmanu na tržište Beograda i izvozu u Čehoslovačku; krajem 1939. nastoji plasirati vina na tržišta Slovačke i Engleske predlažući stvaranje slobodnih carinskih skladišta, ukidanje trošarine i favoriziranje proizvodnje kvalitetnih vina),
- Bernard Hajon (rukotvorine, predena roba, odijela),
- Šutić, Kaldor & Co (zastupnik Ford Motors Company, pisaci strojevi Remington i radioaparati).

Na zahtjev španjolskih proizvođača mandarina i naranača, te proizvođača grčkoga suhog grožđa, kao mogući posrednici 1935. godine predloženi su M. Sez, Đuro Veramenta, Antun Poković i Dubrovačka veresijska banka. Trgovačke veze s Velikom Britanijom su 1939. održavali: Tomo Kostopeč, Ivo Milić, Antun Poković, Jugoslavenska ekspres agencija, Banac i Rusko, Milivoj Sekulović, Devo i Soldat, Agencija Vukolić, M. Sez, Jovo Tošović, Jovo Sekulović, Pero Kolić, Ivo Hađija i Ilija Rimac. Robnu razmjenu s Italijom u 1939. godini obavljali su: Tomo Kostopeč, Antun Poković, Banac i Rusko, Capurso i sinovi, Imre Kerény, Devo i Soldat, Milivoj Sokolović i Ljubomir Vukolić, dok su se između 23 tvrtke iz Jugoslavije koje su tijekom 1940. godine izvezile u Njemačku vino i voće nalazile i dubrovačke: Tomo

¹² Od većeg broja poznatih tvrtki ovdje se bez pretenzija rangiranja navodi deset iz različitih područja djelovanja – prema M. Kapović, isto djelo, str. 149.; F. Mirošević, Počelo je 1918. ... : Južna Dalmacija 1918-1929. Zagreb : Školska knjiga, 1992, str 36-37. i navedeni izvori iz DAD.

Kostopeč, Pero Kolić, braća Kristović, poslovnica Doršner, Ante Suda (Trstenik), Ante Skaramuca, Capurso i sinovi i Niko Squicciarro.¹³

4. ZAKLJUČAK

Prva veća trgovinska organizacija na dubrovačkom području u dvadesetom stoljeću bilo je Prvo dalmatinsko trgovačko društvo s ograničenim jamstvom, osnovano 1907. godine u Gružu. U prvim godinama nakon I. svjetskog rata u Dubrovniku se otvarao velik broj trgovačkih radnja i obrta koje su u najvećem broju slučajeva osnivali ljudi bez znanja i sposobnosti za taj posao, nadajući se brzoj dobiti i bogaćenju. Većina tih obrta ubrzo je propala. Međutim, u istom tom razdoblju u Dubrovniku je bilo nekoliko poznatih trgovačkih tvrtki koje su uspješno poslovale nastavljajući tradiciju uspješnog dubrovačkog trgovanja, tako da je već 1919. godine devet tvrtki iz dubrovačkog područja obavljalo poslove izvoza i uvoza. U 1921. godini na dubrovačkom području bilo je evidentirano 256 trgovina na malo, a u isto vrijeme počela se snažnije razvijati i trgovina na veliko koja se nastojala i uspijevala širiti na tržišta južne Hercegovine, Crnogorskog primorja i neretvanskog kraja, tj. južne Hrvatske.

Između dva svjetska rata trgovina je imala padova i uspona. Prometna izoliranost dubrovačkog područja od prirodnog zaleđa, zaobilazna željeznica slabog kapaciteta, iznimno loše ceste, te nepovoljne međunarodne brodske veze, koje na prekomorskim linijama nisu doticale luku Dubrovnik, pa se većina izvoza i uvoza odvijala preko Trsta, povećavali su cijenu robi i u unutarnjoj trgovini i u izvozu i uvozu, što je vodilo cjenovnoj nekonkurentnosti dubrovačke trgovine na širem planu.

Snažniji razvoj trgovine na malo bio je primjetan, tako da su 1930. godine samo u općini Dubrovnik bila evidentirana u stalnim lokalima 503 trgovačka obrta (kao glavne i sporedne djelatnosti), te 210 trgovačkih obrta kao prodaje na javnim mjestima ili obilaženjem. Međutim, velika ekonomska kriza dovela je do pada prometa trgovine (samo je u Dubrovniku 1932. godine promet u trgovini opao za 35%). S prestankom krize, postupnim povećavanjem zaposlenosti, rastom izvoza i uvoza, i, posebice, razvojem nove gospodarske djelatnosti -turizma ponovno dolazi do uspona trgovine i njezina svrstavanja u vodeće gospodarske djelatnosti na dubrovačkom području, dok neke trgovačke tvrtke postaju vrlo istaknute i među vodećima u Jugoslaviji na određenim poslovima.

¹³ Navedeni podatci dati su prema M. Kapović, isto djelo, str. 150.

LITERATURA

Almanah Kraljevina SHS za 1921-1922., sv. 1 dio 1-3. Državni arhiv Dubrovnik – Fond Zanatska komora za grad i kotar Dubrovnik

Kapović, M., *Radnički pokret Dubrovnika 1874-1941*. Dubrovnik : Historijski arhiv Dubrovnik, 1985.

Medini, M. (ur.), Stanje i potrebe privrede u području Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku. Izvještaji Trgovačko-obrtničke komore u Dubrovniku, br. 5 (1930), Dubrovnik : Trgovačko-obrtnička komora, 1930.

Mirošević, F., *Počelo je 1918. ... : Južna Dalmacija 1918-1929*. Zagreb : Školska knjiga, 1992.

Perić, I., Dva priloga novijoj gospodarskoj povijesti Dubrovnika i dubrovačkog kraja. // Dubrovnik. 5/6(1990)

Marija Benić Penava, BA

Junior Researcher
Faculty of Education
University of Mostar, Bosnia and Hercegovina

SOME CHARACTERISTICS OF TRADE IN THE DUBROVNIK REGION BETWEEN THE TWO WORLD WARS

Summary

The paper investigates the trade situation in the Dubrovnik region between the two world wars from a historical point of view. A large number of trade and crafts shops was opened in the early years after World War I. However, most of them went bankrupt mainly because of poor management. Yet, in the 1920s the situation in the retail sector stabilised with a more powerful development of the wholesale trade. The latter expanded into the markets of southern Hercegovina, the Montenegrin coast, and the Neretva Valley region, i.e., southern Croatia. A serious economic crisis caused a decrease in trade. By the end of the crisis in the late 30s and with a gradual increase in employment, including growing exports and imports, and particularly the development of a new economic activity – tourism – trade saw a new upward trend. It was one of the top economic activities in the Dubrovnik region. At the same time, some trade firms gained in significance, which placed them among Yugoslavia's leading firms in certain areas.

Key words: trade; retail; wholesale; the Dubrovnik region

JEL classification: N84